

**PAWEŁ DESKUR, *I rapporti fra economia ed etica nel pensiero di Francesco Vito (1902–1968)*,
ed. *Facultas Theologiae Pontificium Athenaeum Sanctae Crucis*,
Roma 1996, stron 173**

Publikacja jest dysertacją doktorską na temat relacji między ekonomią a etyką w myśli Francesco Vito (1902–1968).

Francesco Vito urodził się w Pignataro Maggiore 21 października 1902 r., a zmarł w Mediolanie 6 kwietnia 1968 r. Doktoryzował się na Uniwersytecie w Neapolu z nauk prawnych w 1925 r., z nauk ekonomicznych, politycznych i socjalnych w 1926 r. i z filozofii w 1928, rok później wygrał stypendium naukowe L. Ellero, które wykorzystał na udoskonalenie studiów ekonomicznych na Uniwersytecie Katolickim w Mediolanie, pod kierunkiem Angelo Mauri. Studiował kolejno w Niemczech w Monako i Berlinie, gdzie zdobył stypendium Humbolda Stiftung. W 1932 r. otrzymał stopień doktora habilitowanego w zakresie ekonomii politycznej a rok później, dzięki stypendium Fundacji Rockefellera, udał się do Stanów Zjednoczonych, aby kontynuować studia ekonomiczne na Columbia University w Nowym Jorku i na Uniwersytecie w Chicago. W 1935 r. wygrał konkurs na profesora katedry ekonomii politycznej i został powołany na Katolicki Uniwersy-

tet w Mediolanie, gdzie wykładał aż do swojej śmierci.

Jako dyrektor Instytutu Wiedzy Ekonomicznej (w latach 1959–1964 był także rektorem uczelni) prof. Vito potrafił stworzyć „szkołę” charakteryzującą się wysoką dyscypliną naukową. Zwrócił uwagę na problemy włoskiej i międzynarodowej rzeczywistości ekonomicznej. Jego nieustanną troską była ocena nowych kierunków myślowych oraz środków polityki ekonomicznej w świetle zasad chrześcijańskich.

Od 1945 r. kierował pismem „Rivista Internazionale di Scienze Sociali”, założonym w 1883 r. przez Giuseppe Toniolo; był członkiem Rady Narodowej ds. Ekonomii i Pracy, licznych akademii oraz stowarzyszeń naukowych włoskich i zagranicznych. Był prezydentem włoskiego Stowarzyszenia Wiedzy Politycznej, komisji włoskiej przy UNESCO, Międzynarodowej Federacji Uniwersytetów Katolickich, był członkiem Unii Międzynarodowej, konsultorem Papieskiej Komisji dla Przygotowania Soboru Watykańskiego II oraz członkiem Grupy Audytorów Świeckich tegoż Soboru. Otrzymał od rządu włoskiego

złoty medal zasłużonych dla szkolnictwa, kultury i sztuki.

Działalność naukowa Francesco Vito była bardzo obszerna i została udokumentowana przez Autora dysertacji bibliografią ponad 400 tytułów, które obejmują zarówno teorię polityki, ekonomii, jak i metodologii wiedzy ekonomicznej. Można w niej wyróżnić cztery główne kierunki:

1. Poszukiwania metodologiczne. Ubogacony swoim międzynarodowym doświadczeniem i przez swoje rozległe powiązania ze środowiskiem kulturowym ekonomii międzynarodowej, Vito od końca lat 30-tych zdawał sobie sprawę z procesu rozpadu obowiązującej tradycyjnej teorii oraz z konieczności głębokiej odnowy. Na bazie takiej odnowy znajduje się – według Vito – problem metodologiczny: określenie celów działalności ekonomicznej. Nie mogą być one wyodrębnione wewnątrz rozumowania ekonomicznego, ale pochodzą z zewnątrz jako fakt natury etycznej. Odtąd ma miejsce krytyka Vito opinii dominujących w ówczesnej myśli ekonomicznej, które utożsamiały naukowość ekonomii z neutralnością w stosunku do oceny wartości i potwierdzeniem podporządkowania ekonomii znajomości środków, etyki, znajomości celów. Ekonomista powinien „narażać się”, burząc stereotypową strukturę metody ekonomicznej, wyo-

drężniając koncepcję człowieka i społeczeństwa, od których powinien czerpać hierarchię wartości, a która jest podstawą każdego modelu teoretycznego.

2. Sformułowanie nowych zagadnień ekonomii. Odnowa wiedzy ekonomicznej suponuje także adaptację przesłanek naukowych w nowej rzeczywistości ekonomicznej; owa adaptacja kieruje Vito do stawienia czoła dwom innym znaczącym tematom: modyfikacji struktury rynku i cyklicznym fluktuacjom gospodarki.

3. Teoria samofinansowania się przedsiębiorstw. Znaczny wkład wniósł Vito także w analizy sił powodujących brak aktualnej równowagi w dynamicznej rzeczywistości, które doprowadzają do cyklicznych fluktuacji. Jego teoria samofinansowania się przedsiębiorstw, jako możliwa przyczyna fluktuacji, wskazuje na niektóre znaczące związki między modyfikacjami instytucji społecznych a niestabilnością całego systemu ekonomicznego oraz wnosi wkład do przezwyciężenia abstrakcyjności i mechaniczmu panujących modeli teoretycznych.

4. Typologia form zacofania. W licznych pismach Vito stawia problem niedorozwoju i głodu w świecie, wnosząc oryginalny wkład w typologie rozmaitych form zacofania. Już w latach 50. postawił problem terytorialnych

różnic rozwoju w terminach, w których później będą powtórzone w nauce społecznej Kościoła. Głos Vito jest ciągłą zachętą dla czynników socjologiczno-kulturowych rozwoju i dla wymagań moralnych międzynarodowej solidarności w celu rozwiązania tego samego problemu.

Autor rozprawy wskazuje, jak znaczący i cenny był wkład prof. F. Vito w odbywającą się w świecie Zachodu w końcu lat 70., pod wpływem rosnącej inflacji, bezrobocia i zadłużenia, gdy zaczął się kryzys koncepcji Welfare State (państwa opiekuńczego) – dyskusję w polityce ekonomicznej. Niektórzy ekonomiści wyrażali opinię, według której należało powrócić do wolnej gospodarki rynkowej, nie według formy starego „laissez faire”, ale według nowej maksymy „*me-no Stato*” (mniej państwa).

Prace F. Vito są katolickim, znaczącym głosem w debacie, która odbywała się na Wschodzie i na Zachodzie, a w której kolejny raz powracał temat celów, zadań i metod właściwych ekonomii. Debata koncentrowała się na poszukiwaniu odpowiedzi na pytanie odnoszące się do relacji między gospodarką – jako wiedzą o ludzkiej aktywności, skierowanej na osiągnięcie określonych celów – oraz etyką – jako wiedzą, która określa owe cele i przyjmuje metody do ich osiągnięcia. Dyskusja miała charakter

interdyscyplinarny. Brali w niej udział nie tylko ekonomiści, ale także przedstawiciele innych gałęzi wiedzy, między innymi teologii, a szczególnie teologii moralnej, a także społecznego nauczania Kościoła katolickiego.

Autor dysertacji zwraca także uwagę na rolę myśli F. Vito w spotkaniu z myślą postkomunistyczną. Zwycięski protest NSZZ „Solidarność”, mimo że odbył się w sposób pokojowy i bez aktów agresji, oraz głębokie zmiany, które zaczęły pokazywać się w Związku Sowieckim podczas rządów Michaiła Gorbaczowa, wywołały w latach 80. podobne ruchy antykomunistyczne we wschodnim bloku Europy. Wraz z odzyskaniem wolności odrzucono także już zbankrutowany system gospodarki kolektywnej. Politycy i ekonomiści tego regionu rozpoczęli debaty o kierunkach podjętej reformy ekonomicznej. W pierwszej fazie przemian, z powodu zadłużenia i braku norm prawnych, a często z bezsilności rządów wybranych demokratycznie, rozwinęła się skrajna forma tzw. dzikiego kapitalizmu. Życie gospodarcze wyzwolone od planowania centralnego przeskoczyło w inną skrajność – wolności od jakichkolwiek zasad. Wobec wzrostu bezrobocia, szerzenia się korupcji, wobec wzrostu ubożenia wielu, a wzbogacenia się nielicznych, społeczeństwa – poprzez wybory parlamentarne – za-

częły wyrażać własną nieufność wobec przemian, które się dokonały. Komuniści odnieśli ponowne zwycięstwo, przekształcając się w socjaldemokratów i odrzucając stare opinie ekonomiczne przechwycili majątek prywatyzowanych przedsiębiorstw, działając teraz według zasad wolnej konkurencji. W tej sytuacji warta przypomnienia jest koncepcja znakomitego ekonomisty, prof. Francesco Vito. Koncepcja ta, którą Autor studium stara się przedstawić, traktuje ekonomię jako przewodnika w osiągnięciu celów określonych jako rozwój i podnoszenie godności osoby ludzkiej. Poszukiwanie profesora Vito odegrało ważną rolę w historycznym zetknięciu się myśli ekonomicznej z nauką społeczną Kościoła.

Praca Pawła Deskura – nie wchodząc w poszczególne problemy ekonomiczne, prezentuje – używając metody krytycznej analizy tekstów źródłowych – koncepcje prof. F. Vito w zakresie podjętej przez siebie problematyki.

Pierwsza część studium traktuje o procesie rozwoju historycznego najważniejszych doktryn ekonomicznych, od starożytności aż do czasów współczesnych. Jest także zaprezentowana krytyczna ocena tych doktryn, dokonana przez F. Vito.

Druga część pracy prezentuje oryginalną koncepcję ekonomiczną wypracowaną przez F. Vito i bierze pod uwagę szczególnie przedmiot, metody i cele tej wiedzy oraz jej związki z etyką.

Trzecia część pracy ukazuje proces rozwoju historycznego nauki społecznej Kościoła, który F. Vito komentuje według własnej oryginalnej koncepcji.

Autor odwołuje się przy tym do głównych encyklik papieskich od Leona XIII do Pawła VI, czyli obejmujących okres naukowej działalności prof. F. Vito. W Zakończeniu pracy przedstawia trafną i uzasadnioną argumentami ocenę koncepcji F. Vito, z punktu widzenia roli jaką odegrała ona w rozwoju myśli ekonomicznej i nauki społecznej Kościoła.

W Aneksie pracy znajduje się chronologiczna bibliografia pism F. Vito, publikowanych przede wszystkim w wydawnictwie naukowym Uniwersytetu w Mediolanie. Jego pisma pojawiały się ponadto w miesięcznikach ekonomicznych w Niemczech, Francji i USA. Autor wskazuje na ok. 30 dzieł, które F. Vito poświęcił szczególnie problemom wzajemnych związków ekonomii i etyki. Wśród nich do najważniejszych należy *Wprowadzenie do ekonomii politycznej*, które ukazało się w 17 wydaniach, ciągle poprawiane i przeglądane przez autora.

Należy dodać, że dotąd nie została opracowana całościowa ocena dzieła życia F. Vito.

Dysertacja wypełnia tę lukę, przynajmniej w części dotyczącej oryginalnej koncepcji wzajemnych relacji między ekonomią i etyką, opracowanej przez F. Vito.

Ks. Andrzej Zwoliński

H.-J. KLAUCK, *Die antike Briefliteratur und das Neue Testament*, (UTB 2022), Padeborn 1998, stron 367

Recenzjonowana pozycja następcy J. Gnilki w Monachium spełnia oczekiwania wyrażane wobec kilku typów prac. W pierwszym rzędzie stanowi rodzaj skryptu, w którym pomieszczone są doskonałe wprowadzenia, ukazujące stan badań w danym zagadnieniu. Jest to skrypt, który zawiera także odpowiednie do omawianych zagadnień ćwiczenia. Jest to tym samym opracowanie, które można określić jako „wdrożenie” w lekturę listów Nowego Testamentu. Wreszcie w opracowaniu noszącym tytuł *Die antike Briefliteratur und das Neue Testament* znaleźć można rzeczywiście omówienie literatury epistolarnej Nowego Testamentu na szerokim tle antycznych listów wszelkiego typu. Obok bowiem prezentacji teorii i praktyki listu w starożytności, omówiony jest także świat papirusów. O nowoczesności ujęcia świadczy

fakt, że w epoce interpretacji Biblii, w której stwierdzamy, iż należy ona cała do tekstów perswazyjnych, w opracowaniu H.-J. Klaucka znaleźć można wyważone sądy na temat zastosowania retoryki antycznej do interpretacji listów natchnionych Nowego Testamentu (s. 177–180).

Całość tego akademickiego podręcznika została podzielona na dziewięć rozdziałów, omawiających kolejne zagadnienia. W I ukazana została „morfologia” listu na przykładzie dwóch prywatnych listów niejakiego Apiona, zaś przedstawiony „model listu” zostaje zaraz zweryfikowany na przykładzie Drugiego i Trzeciego Listu Jana. Rozdział II omawia zagadnienia związane z powstaniem listu (materiał piśmienniczy, faktyczny autor, rola sekretarza, itp.) oraz jego przekazem (antyczna poczta, posłańcy, rola listu w procesie komunikacji).